

Dijital Ebeveynlik ve Mobil Uygulamalar: Dijital Ebeveynlerin Mobil Uygulama Kullanım Pratiklerinin İncelenmesi

Digital Parenting and Mobile Applications: A Review on the Mobile Application Usage Practices of Digital Parents

Derya Gül Ünlü, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, E-Posta: derya.gul@istanbul.edu.tr

Anahtar Kelimeler:

Dijital Ebeveynlik,
Mobil Uygulamalar,
Dijital İletişim,
Ebeveynlik
Uygulamaları.

Öz

Günümüzde bireyler, tıpkı diğer ihtiyaçları için olduğu gibi, ebeveynlik rollerine ilişkin ihtiyaçları doğrultusunda da dijital ortamın olanaklarından faydalanmaktadır. Söz konusu dijital iletişim ortamlarının en önemli ve işlevsel olanlarının başında ise, kullanıcılarına çok sayıda farklı konuda içerik sunan mobil uygulamalar gelmektedir. Mobil uygulamaların anında, çevrimdışı, ücretsiz olarak kullanılabilmesi ve doğrudan ebeveynlere yönelik içeriği sayesinde, anne ve babalar deneyimledikleri ebeveynlik sürecinin farklı dönemlerine ilişkin bilgi edinebilmekte ve böylelikle günlük pratiklerini kolaylaştırabilmektedirler. Ebeveynlerin mobil uygulama kullanım eğilimlerini odağına alan bu çalışma kapsamında, mevcut literatür ve çeşitli mobil uygulama örnekleri üzerinden gerçekleştirilecek literatür taraması aracılığıyla, dijital ebeveynlerin mobil uygulama kullanım pratiklerinin ele alınması ve ebeveynlerin mobil uygulama kullanımlarına ilişkin güncel tartışmaların sınıflandırılması amaçlanmaktadır. Ayrıca dijital anne ve babaların, ebeveynlik pratiklerini yürütmelerinde oldukça önemli işlevler üstlenen mobil uygulamalara odaklanan bu çalışmanın, günlük ebeveynlik pratiklerinin dönüşümünün anlaşılmasına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Keywords:

Digital Parenting,
Mobile Applications,
Digital Communication,
Parenting Applications.

Abstract

Today, individuals make use of the possibilities of digital media according to their needs related to parenting roles, as they do for all their other needs. Providing content to users on several different topics, mobile applications are one of the most important and functional of these digital communication media. Since mobile applications can be used instantly, offline and free of charge, and thanks to the contents directly addressed for parents, mothers and fathers can obtain information about different stages of parenthood process they are experiencing, which makes their daily practices easier. Within the scope of this study, which focuses on the mobile application usage tendencies of parents, the aim is to address the mobile application usage practices of digital parents and classifying the current discussions on the mobile application usage of parents by means of a literature review to be conducted through various mobile application examples. It is also considered that the study will contribute to understanding the transformation of parents' daily parenting practices in connection with communication technologies, which develop and become more popular.

Giriş

Teknolojinin gelişimiyle birlikte, günümüzde, dijital iletişim araçlarının kullanıcılarına çocuk bakımını fiziksel ve duygusal olarak sürdürebilecekleri bir ortam sunduğu ve ebeveynler tarafından da bir çocuk bakımı materyali olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Brownlie ve Spandler, 2018; Buse vd., 2018). Ebeveynler tarafından bir çocuk bakım materyali olarak kullanılan dijital iletişim araçlarının başında ise, akıllı telefonlar ve akıllı telefonların hayatımıza girmesiyle birlikte, yoğun olarak kullanılmaya başlanan mobil uygulamalar gelmektedir. Mobil uygulamaların diğer dijital ortamlardan ayrılan en önemli özelliklerinin başında, kullanıcının akıllı telefonu üzerinden çok sayıda çeşitli içeriğe ücretsiz ve anında erişebilmesi, uygulamaların kullanılabilmesi için çevrimiçi olma zorunluluğunun bulunmaması ve kullanıcıya uygun olarak kişiselleştirilebilmesi bulunmaktadır. Bu çerçevede ele alındığında, mobil uygulamaların anne ve babalara ebeveynlik pratikleri için de bilgi sunan, tavsiyeler aktaran önemli ve en yeni mecraların başında geldiği ifade etmek mümkündür (Thomas vd., 2018). Bununla birlikte, mobil uygulamalar tarafından ebeveynlere günlük ya da haftalık olarak sunulan içeriğin ve bu içeriğe dair hatırlatmaların anne ve babaların günlük pratiklerini de (çocuğun uyku saatlerinin takibi, beslenme önerileri, aşı takviminin tutulması vb.) gerçekleştirmelerine yardımcı olduğu görülmektedir. Ayrıca, ebeveynlere sunulan mobil uygulama içerikleri (sağlık/gelişim bilgisi, egzersiz önerileri, diğer ebeveynlerin aktardığı öneriler vb.) aracılığıyla, anne ve babaların günlük pratiklerinin kolaylaştırılmasının onlara psikolojik ve sosyal destek sağladığı da vurgulanmakta, özellikle yeni ebeveyn olmuş bireylerin rollerine adapte olmaları ve yaşadıkları kaotik durumun üstesinden gelebilmeleri sürecinde önemli bir araca sahip olduklarından bahsedilmektedir (Prabhakar vd., 2018). Dolayısıyla, mobil uygulamaların *iyi ebeveynlik pratikleri için işlevsel ve hatta gerekli araçlara* (Czeskis vd., 2010: 1) dönüştüklerini söylemek mümkündür.

Mobil uygulamaların günlük ebeveynlik pratiklerinin gerçekleştirilmesi sürecindeki işlevselliği göz önünde bulundurulduğunda, dijital ebeveynlerin mobil uygulama kullanım önceliklerinin incelenerek, sınıflandırılmasının önem taşıdığı düşünülmektedir. Bu kapsamda çalışma içerisinde, mevcut literatür ve çeşitli mobil uygulama örnekleri üzerinden gerçekleştirilecek literatür taraması aracılığıyla, dijital ebeveynlerin mobil uygulama kullanım pratiklerinin ele alınması ve ebeveynlerin mobil uygulama kullanımına ilişkin güncel tartışmaların sınıflandırılması amaçlanmaktadır. Ayrıca söz konusu çalışmanın, anne ve babaların günlük pratiklerinin dönüşümünün anlaşılmasına da katkı sağlayacağını söylemek olanaklıdır. Bu doğrultuda dijital ebeveynlere yönelik mobil uygulamaları ele alan çalışmalar üzerinden gerçekleştirilen literatür taraması kapsamında, öncelikle, dijital ebeveynlik kavramına değinilerek, mobil uygulamaların ebeveynlik pratikleri için sunduğu işlevler üzerinde durulacaktır. Sonrasında ise, ebeveynlerin mobil uygulama kullanım pratiklerindeki; hamilelik döneminde mobil uygulama kullanımı, mobil uygulama içeriklerinde hitap edilen ebeveynler arasındaki eşitsizlik, mobil uygulama kullanımında mahremiyet sorunsalı olmak üzere öne çıkan üç temel başlık ele alınarak, literatürdeki tartışmalar aktarılacaktır. Bu bakımdan söz konusu çalışmanın, dijital ebeveynlerin mobil uygulama kullanım pratiklerini ve bu alandaki güncel çalışmaları bütüncül bir perspektifle sunması dolayısıyla önem taşıyacağı düşünülmektedir.

Dijital Ebeveynlik

Bireylerin ebeveynlik rolüne ilişkin ihtiyaçları doğrultusunda bilgi aramak ya da tavsiye almak için dijital iletişim araçlarından yararlanmaya başlamaları, ebeveynlik pratiklerinin gerçekleştirilmesinde dijital ortamlarının işlevsel birer araç olarak kullanılmaya başlamasını da beraberinde getirmiştir. Günümüzde ebeveynler, annelik ya da babalık pratikleri hakkında uzmanlardan ya da diğer ebeveynlerden bilgi almak ve/veya kendi deneyimlerini paylaşmak için çevrimiçi ortamda yer almakta, böylelikle çocukları için en doğru ve güncel bilgilere ulaşabilmekte, üstlendikleri ebeveynlik rollerini ve benimsedikleri annelik/babalık modellerini diğer ebeveynlerle karşılaştırabilmektedirler. Bir anlamda anne ve babaların ebeveynlik rollerini yürütmelerine aracı olan dijital ortam, onların bu pratiklerinin bir parçası olarak kullanılabilen ve ebeveynlere kişisel deneyimlerine ilişkin detayları paylaşabilen, bilgi ve destek arama gibi ihtiyaçlarını giderebilme (Lupton vd., 2016: 730) imkanı sunmaktadır. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde, dijital iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte, ebeveynlik modelinin ve buna bağlı olarak anne ve babalar tarafından üstlenilen rollerin dönüşüme uğradığının altını çizen çok sayıda çalışma ile karşılaşmaktadır (Livingstone vd., 2015; Livingstone & Helsper, 2008; Valcke vd., 2010). Ancak en genel anlamıyla, dijital ebeveynlik kavramını *bireyin dijital iletişim ortamlarından faydalanarak, ebeveynlik rolü hakkında bilgi edinmesi, kişisel ebeveynlik modelini diğer ebeveynlere aktarması ve günlük annelik ya da babalık pratiklerini çevrimiçi ortam aracılığıyla yürütmesi* olarak tanımlamak mümkündür.

Dijital iletişim ortamlarının, ebeveynlik pratiklerine dair bilgi ve tavsiye aramak için kullanılması, çok sayıda dijital içeriğin üretimini de beraberinde getirmiş, sadece ebeveynlik rolleriyle ilgili içeriğin yer aldığı web sayfaları, bloglar, sosyal medya hesapları ve mobil uygulamalar ortaya çıkmıştır. Ebeveynlerin, dijital ortam üzerinden ulaştıkları bilgiyi hızlı, sürekli, detaylı, eğlenceli, özelleştirilmiş, pratik, (görece) güven verici ve tarafsız olarak değerlendirmeleri¹ ise, ebeveynliğe ilişkin dijital içeriğin yoğun bir biçimde tercih edilmesini sağlamıştır (Lupton, 2016a). Bununla birlikte, dijital ortamın ebeveynlerin farklı amaç ve ihtiyaçlarına yönelik içeriklere ulaşmalarına da olanak tanımakta, bu özelliği dolayısıyla kullanıcılarına bir çoklu-işlev sunmaktadır. Örneğin; kullanıcı hem çocuğuyla ilgili bir sağlık bilgisi aramak için konunun uzmanlarının web sitesine ulaşırken aynı zamanda mobil uygulamalar üzerinden çocuğun aşı takvimini tutabilmektedir. Bu bakımdan dijital ebeveynlerin anne/baba-çocuk etkileşimini zamandan ve mekandan bağımsız bir biçimde sürdürdüklerini, dijital anne ve babaların sadece çocuklarıyla birlikte olduklarında değil, onlardan ayrı olduklarında da ebeveynlik rollerini devam ettirdiklerini söylemek mümkündür² (Lim, 2018). Dolayısıyla mobil

¹ Burada dijital medyada yer alan içeriğin 'güven verici ve tarafsız olması' ile kastedilen, anne ve babaların diğer ebeveynlere kendi deneyimlerini doğrudan aktarabilen imkanlarının olmasıdır. Çünkü ebeveynler, kişisel sosyal medya hesapları üzerinden kendi annelik/babalık pratiklerini gerçekleştirirken yaşadıkları zorlukları, çocuk bakımıyla ilgili önerilerini, doğum sürecine ilişkin deneyimlerini kendilerini takip eden diğer ebeveynlerle paylaşabilmektedirler. Bu durum söz konusu içeriğin daha samimi ve güvenilir bulunmasını da beraberinde getirmektedir.

² Lim (2016), ebeveynlik pratikleri doğrultusunda dijital iletişim araçlarından yararlanılmaya başlanmasıyla birlikte, geleneksel ebeveynliğin de dönüştüğünden bahsetmekte ve ebeveynliğin bu zamandan ve mekandan bağımsız yeni versiyonunu "aşkın ebeveynlik" (transcendent parenting) olarak tanımlamaktadır. Hatta Lim (2018) sonraki çalışmasında bu tartışmayı daha da derinleştirerek, çevrimiçi ortamın ebeveyn ve çocuk arasındaki çevrimiçi ve çevrimdışı etkileşimi arttırdığını ve bunun ebeveynlik görevlerinin sürekliliği konusunda bir "zaman üstü zaman" (timeless time) yarattığını ifade etmektedir.

uygulamaların, ebeveynlik pratiklerinin gelenekselden dijitalle taşınmasında önemli bir işleve sahip olduklarını da belirtmek olanaklıdır.

Dijital Ebeveynlik Pratikleri ve Mobil Uygulamalar

Mobil uygulamaların, dijital ebeveynlere bilgiye erişim, anne karnındaki bebeğin ya da çocuğun gelişiminin ve sağlık durumunun takibi, hamilelik egzersizleri, beslenme önerileri, doğum sancılarının sıklığını hesaplama, uyku takvimi tutma, alışveriş yapma, kendilerinin ve çocuklarının fotoğraflarını düzenleyerek, paylaşma gibi çok çeşitli içerikler aracılığıyla destek olduğunu ve böylelikle ebeveynlere günlük pratiklerini kolaylaştırma imkanı sunduğunu söylemek mümkündür (Balaam vd., 2015; Barassi, 2017; Lupton, 2016a; Lupton ve Thomas, 2015; Pehora vd., 2015; Thomas ve Lupton, 2016; Virani vd., 2018). Bununla birlikte, mobil uygulamaların akıllı telefonlara ücretsiz olarak indirilebilmesi ve çevrimdışı olarak çalışmaya devam etmesi, diğer dijital ortamların aksine, kullanıcının sürekli internete bağlı olması gerekliliğini de ortadan kaldırmakta ve gönderilen hatırlatmalar aracılığıyla ebeveynin mobil uygulama kullanım sürekliliği sağlanmaktadır (Asidou vd., 2015; Hearn vd., 2014; Mindell vd., 2016; Thomas ve Lupton, 2016). Söz konusu durum, kullanıcının ebeveynlik rolünden kop(a)mamasını da beraberinde getirmekte, kullanıcı için çoklu-işlev sunan mobil uygulamalar, Lim'in (2018) de bahsettiği gibi, ebeveynlik pratiklerini zamandan ve mekandan bağımsızlaştırarak, bireylerin zamansız ebeveynlere dönüşmelerine katkıda bulunmaktadır. Konuyla ilgili olarak, Zhao ve arkadaşları (2017) da, mobil uygulamaların kullanıcıya 7/24 erişim imkanı sunmasının, bireyin üstlendiği ebeveynlik rolünü benimsemesini kolaylaştıracağına altını çizmektedir.

Mobil ebeveynlik uygulamalarının, hem biçimsel yapısı hem de kullanıcıya sunduğu içerik itibariyle, dijital ebeveynlik pratiklerine katkı sağladığını ve geleneksel ebeveynlik rollerine ilişkin alışılmış uygulamaları dönüştürdüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Bu çerçevede ilgili literatür ele alındığında, dijital ebeveynlik pratikleri ve mobil uygulama ilişkisine dair şu maddeleri sıralamak mümkündür:

Ebeveynler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıkların ortadan kalkışı: Mobil uygulama kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte, farklı sosyo-ekonomik düzeylerde yer alan ebeveynlerin uygulamalarda sunulan içeriklere eş düzeyde erişebilme imkanına sahip olduklarını söylemek olanaklıdır. Bu bağlamda O'Higgins ve arkadaşları (2014), özellikle hamilelikle ilgili mobil uygulamaların sosyo-ekonomik seviyesi düşük olan ve bu nedenle bilgi kaynağına erişimi daha az olan kadınlar için yardımcı birer araç olabileceğinin altını çizmektedir. Benzer biçimde, Thomas ve Lupton (2016) da, mobil uygulamaların, özellikle eğitsel kaynağa ulaşımı kısıtlı olması dolayısıyla dezavantajlı konumda bulunan ebeveynler için oldukça önemli olduğunu belirtmektedirler. Örnek vermek gerekirse; sağlık uzmanlarına maddi nedenler dolayısıyla istedikleri sıklıkta erişemeyen ya da çocuklarının eğitimi için gerekli bilgi kaynağına rahatlıkla ulaşamayan ebeveynlerin, mobil uygulamaları kullanarak, hamilelik sürecinde karşılaşılabilecekleri rahatsızlıklar ya da çocuklarının sağlıklı gelişimi için yapmaları gerekenler hakkında

çeşitli tavsiyeleri ücretsiz olarak alabildiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak diğer yandan, mobil uygulamalara erişimin akıllı telefon kullanımını ve belirli düzeyde dijital okuryazarlığı gerekli kıldığı da unutulmamalıdır. Dolayısıyla bu durumun mobil uygulamalara erişimi olmayan diğer ebeveynler için önemli bir eşitsizlik nedenini ortaya çıkaracağını da söylemek mümkündür. Mobil uygulamalara erişemeyen ebeveynler, ihtiyaçları olan ebeveynlik bilgisine ulaşamadıklarından, diğer ebeveynlerle aralarındaki bilgi düzeyi de farklılaşmaktadır. Ebeveynlerin bilgi düzeyindeki bu farklılaşma ise, günlük ebeveynlik pratiklerindeki farklılaşmayı beraberinde getirmektedir.

Sağlık bilgisini dijital yollardan arama: Mobil uygulamalar aracılığıyla ebeveynler hem kendileri hem de çocuklarına ilişkin sağlık bilgisine dijital ortam üzerinden erişebilme imkanını elde etmişlerdir. Bu bağlamda mobil uygulamaların kullanıcılarına hem uzman bilgisi hem de daha önce aynı durumu deneyimlemiş ebeveyn tavsiyesi aktardığını söylemek mümkündür. Bu özellikleri dolayısıyla mobil uygulamaların, ebeveynlere, hem çocuklarına ilişkin sağlık bilgisine erişme hem de benzer durumdaki diğer ebeveynlerle kendi durumlarını karşılaştırma olanağı sunduğu ve böylelikle ebeveynlerin ihtiyaç duydukları psikolojik ve sosyal desteğe ulaşabilme imkanını elde ettikleri görülmektedir (Doty ve Dworkin, 2014; Lupton vd., 2016). Bu bakımdan değerlendirildiğinde ise, sağlık bilgisini dijital yollardan arayan anne ve babalar için mobil uygulamaların önemli mecralara dönüştüklerini belirtmek yanlış olmayacaktır.

Anne/baba ve anne-baba/çocuk etkileşimi: Mobil uygulamaların ebeveynlik pratikleri için önemli birer araca dönüşmeleriyle birlikte, geleneksel anne/baba ve anne/baba-çocuk etkileşiminin de dönüştüğünü söylemek olanaklıdır. Hatta öyle ki, ebeveynler henüz çocukları doğmadan bile anne karnındaki bebeğin gelişimini takip edebildikleri mobil uygulamaları ortaklaşa kullandıklarını ve çocuklarının gelişim evrelerini birlikte takip ettiklerini belirtmektedirler (Gül-Ünlü, 2019a). Bu çerçevede değerlendirildiğinde, ebeveynler arasındaki etkileşimin henüz bireyler ebeveyn olmadan dahi mobil uygulamalar üzerinden sürdürülmeye başlandığını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Anne/baba-çocuk etkileşimiyle ilgili olarak ise, Lim (2018), ebeveynlik pratiklerinin dijital ortam aracılı hale gelmesiyle birlikte, ebeveyn ve çocuk etkileşiminin zamandan ve mekandan bağımsız sürdürülmeye başladığından bahsetmekte ve bireylerin zamansız ebeveynlere dönüştüklerinin altını çizmektedir. Dolayısıyla hem ebeveynler hem de ebeveyn ve çocuk etkileşiminin mobil uygulama kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte süreklileştiğinden söz etmek mümkündür. Günümüzde anne ve babalar, birbirleri ve çocuklarıyla sürekli etkileşim içerisinde bulunabilmekte ve mekânsal olarak birlikte olmasalar da ebeveynlik pratiklerini devam ettirebilmektedirler.

Kişisel annelik-babalık anlatsını aktarma ve gözlemlene imkanı: Ebeveynlere yönelik mobil uygulamalardan bazılarının içerisinde kullanıcıların birbirleriyle fikir alışverişinde bulunabilecekleri bir forum yer almaktadır. Özellikle hamile kadınlara yönelik olarak hazırlanan ve bebek gelişiminin takip edildiği uygulamalarda (örneğin; Pregnancy+, vb. gibi) kullanıcılara foruma erişim imkanı da sağlanmakta ve kullanıcı anlık bildirimlerle bu forumlarda açılan tartışma gündemlerine katılması için davet edilmektedir. Akıllı telefonlarından anında ve kolay ulaşım imkanıyla bu forumları kullanan ebeveynler, diğer ebeveynlerle günlük pratiklerini paylaşma imkanını elde etmekte, böylelikle

diğerlerinin ebeveynlik deneyimlerini ve benimsedikleri farklı annelik/babalık modellerini gözlemleyebilme imkanına da sahip olmaktadırlar. Dolayısıyla, mobil uygulamalara entegre edilen forumlar aracılığıyla, kullanıcıya sadece işlevsel bilgi aktarımının yanı sıra diğerleriyle etkileşim kurabileceği bir ortam sunulduğunu, kullanıcının hem kişisel annelik/babalık anlatısını aktarabildiğini hem de diğer ebeveynleri gözlemleyebildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Forumların yanı sıra, ebeveynlerin mobil uygulamalar üzerinden sosyal medya hesaplarına da erişebildiklerini hatırlatmak gerekmektedir. Akıllı telefonu üzerinden sosyal medya hesaplarını kullanan ebeveynler, tıpkı forumlarda olduğu gibi, diğer ebeveynlerle etkileşim kurarak, kişisel ebeveynlik anlatılarını aktarabilmekte ve diğer anne/babaların ebeveynlik pratiklerini gözlemleyebilmektedirler.

Günlük ya da haftalık ebeveynlik pratiklerini özelleştirebilme ve takip: Mobil uygulamaların en önemli özelliklerinden biri de kullanıcıya ebeveynlik pratiklerini günlük, haftalık ya da aylık olarak kişiselleştirebilme imkanı sunması ve kişiselleştirilen bu içeriğe bağlı olarak gönderdiği hatırlatmalar aracılığıyla, kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğin sürekliliğinin sağlanmasıdır. Böylelikle kendisine özel bir deneyime sahip olan kullanıcı, tüm diğer pratiklerinde olduğu gibi, ebeveynlik pratiklerini de özelleştirebilme imkanını elde etmektedir.

Tüm bunlarla birlikte, mobil uygulamalar her ne kadar kullanıcıya sunduğu kolay ve anlık erişim imkanı dolayısıyla ebeveynler tarafından başvuru alan ideal ortamlar olarak değerlendirilseler de (Zhao vd., 2017), ebeveynlerin söz konusu mobil uygulamalar üzerinden eriştiği içeriği ne derece güvenilir bulunduğu ve günlük pratiklerinde uyguladığı da önemli bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuyla ilgili olarak, Lupton ve Pedersen (2016) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, ebeveynlerin bir bölümünün mobil uygulamalarda yer alan bilgileri yeterince güvenilir ve fonksiyonel bulmadıkları ortaya koyulmuştur. Benzer biçimde, Kraschnewski ve arkadaşları (2014) da mobil uygulamalar üzerinden hamile anne adaylarının eriştikleri sağlık bilgilerinin ihtiyaçlarını yeterince karşılamadığını ifade ettiklerini bulgulamışlardır. Bhandari ve arkadaşları (2017) ise, ebeveynlerin indirmek için tercih ettikleri mobil uygulamalarda ilk olarak uygulamanın dizaynına dikkat ettiklerinden ve uygulamaya dair edindikleri ilk izlenim doğrultusunda uygulamayı indirip indirmemeye karar verdiklerinden bahsetmekte, bu nedenle uygulamalar arasından doğrudan ihtiyaçlarına yönelik olanları seçmemekte olduklarının altını çizmektedirler. Bu bakımdan değerlendirildiğinde, mobil uygulamaların ebeveynlik pratikleri çerçevesindeki işlevselliğinden bağımsız olarak, kullanıcı tarafından ulaşılan bilgi ya da ebeveynlik tavsiyesine de ne derece güvenildiği ve günlük pratiklerine ne düzeyde adapte edildiğinin üzerinde durulması gerekliliğini de hatırlatmak gerekmektedir.

Mobil uygulamaların dijital ebeveynlik pratikleri doğrultusunda kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, mobil uygulamalarda kullanıcıya aktarılan içeriğin ve bu içeriğin ebeveynler tarafından kullanım önceliklerinin önemli bir çalışma alanı olarak ortaya çıktığı ve bu alanda gerçekleştirilen çalışmalarda üç temel araştırma alanının bulunduğu görülmektedir. Bu söz konusu çalışma alanlarını; (1) mobil uygulamalar ve hamilelik dönemi, (2) mobil uygulamaların hitap ettiği ebeveynler arasında eşitsizlik, (3) mobil uygulama kullanımı ve mahremiyet sorunsalı olarak sıralamak mümkündür. Bu

çerçevede çalışmanın sonraki bölümlerinde söz konusu çalışma alanları üzerinden mobil uygulamaların kullanıcıya sunduğu içeriklere ve bu içeriklere bağlı olarak ebeveynlerin mobil uygulamaları kullanım önceliklerine yer verilecektir.

Mobil Uygulamalar ve Hamilelik Dönemi

Dijital iletişim araçlarının gelişimiyle birlikte, kadınların deneyimlediği annelik sürecinin de farklılaştığını, hatta Lupton ve Thomas'ın (2015: 1) aktardığı gibi, *“hamileliğin, dijital teknolojiler aracılığıyla hem temsil edilen hem de yorumlanan bir özne halini aldığını”* ve ebeveynler tarafından hamileliğe dair içeriğin (paylaşılan çocuğun gelişim bilgileri, hamilelik fotoğrafları, hamileliğe dair önerilerin aktarıldığı videolar vb.) çok daha fazla dolaşıma sokulduğunu söylemek mümkündür. Bu bakımdan dijital iletişim araçları aracılığıyla, hamileliğe ilişkin söylem ve pratiklerin nasıl uygulandığı ve idare edildiği giderek artan bir biçimde gözlemlenmekte ve kamusallaşmaktadır (Burton-Jeangros, 2011; Lupton, 2013). Hamileliğe ilişkin söylem ve pratiklerin dolaşıma sokulmasında en ön plana çıkan dijital iletişim araçları arasında ise, akıllı telefonlar üzerinden kullanıcıya sunulan hamilelik uygulamaları bulunmaktadır. Günümüzde, hamilelik uygulamalarının, hamile ve yeni anne olmuş kadınlar³ tarafından oldukça fazla tercih edildiğini, hatta kadınlara yönelik diğer birçok uygulamadan (örneğin; fitness ile ilgili uygulamalar) daha fazla kullanıldığını söylemek mümkündür (Dolan, 2013). Annelerin bu uygulamaları yoğun olarak tercih etmelerinin nedenleri arasında ise, çoğu kadının annelik ve hamilelik ile ilgili uygulamaları hem bir sağlık bilgisi kaynağı olarak görmeleri hem de cep telefonundan anında ve kolay kullanıma uygun bir formatta ulaşılabildiği için kendilerine bu süreçte kendilerine psikolojik ve sosyal destek sağlayan işlevsel birer araç olarak değerlendirmeleri sayılabilir (Derbyshire ve Dancey, 2013; Hearn vd., 2013; Johnson, 2014; Kraschnewski vd., 2014; Lupton, 2016a; Lupton ve Pedersen, 2016; O'Higgins vd., 2014; Peyton vd., 2014; Rodger vd., 2013). Konuyla ilgili olarak, Peyton ve Wisniewski (2019: 513) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, hamilelik sürecinde mobil uygulamaların kullanıcıya sunduğu çoklu-işleve dair beş temel kategori belirlenmiştir. Söz konusu kategorileri şöyle sıralamak mümkündür:

- Hamile sağlığı ve bebek gelişimi hakkında bilgi almak için başvuru bir referans olması,
- Eklenen hamilelik verilerine dayanan günlük ya da haftalık öneriler, beslenme, egzersiz ve bebeğin gelişim bilgilerini aktaran bir rehber olması,
- Kullanıcılarına hem kendilerine hem de bebeklerine ilişkin bir iz sürebilme ve bu izi kaydedebilme imkanı sunması,
- Kullanıcı için çoklu bilginin ve gelişmelerin aktarıldığı bir uyarı panosu (haftalık geri sayım, haftalık bilgi aktarımı, hatırlatıcılar vb.) görevi görmesi,
- Kullanıcıya metin ve fotoğraflardan oluşan bir albüm hazırlayarak, anı defteri oluşturabilme olanağı sunması.

³ Bu bağlamda, Virani ve arkadaşları (2019) ilk kez anne olacak kadınların çocuk bakımı ve gözetimi konusunda kendilerini daha deneyimsiz hissettiklerini ve bu yeni deneyimledikleri süreçte, mobil uygulamalardan günlük ebeveynlik pratikleriyle başa çıkabilmek ve yeni kimliklerine adapte olabilmek için destek aldıklarını belirtmektedirler.

İşlevlerinin yanı sıra hamilelik uygulamalarının, kadınların sağlık durumlarının ve sosyal ilişkilerinin değişiminden kaynaklanan bu yeni adaptasyon ve geçiş sürecinde (Peyton ve Wisniewski, 2019: 505), onlara psikolojik ve sosyal destek sağlayan araçlar olarak değerlendirildiklerini de eklemek gerekmektedir. Kadınların hamilelik sürecinin; fiziksel, bilgisel, duygusal ve sosyal yönü olan bir ihtiyaçlar bütünü içerdiği düşünüldüğünde (Peyton vd., 2014), hamilelik uygulamalarının tüm bu ihtiyaçlara cevap verebilecek bilgisel, psikolojik ve sosyal desteği sunabildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda Lupton (2019), mobil uygulamaların kadınlara hem çocuk bakımına ilişkin alternatif fırsatlar sunduğunu hem de bebekleriyle birlikte deneyimledikleri kaotik durum içerisinde yaşadıkları kaygı, belirsizlik hissi, yorgunluk, kontrol kaybı gibi olumsuz duygularını aşmalarına yardımcı olduğundan bahsetmektedir⁴. Benzer biçimde, Gibson ve Hanson (2013), yeni anne olan kadınların teknolojiye erişimi aracılığıyla aldıkları bilgiler ve diğer annelerle kurdukları etkileşim aracılığıyla, hem üstlendikleri bu yeni rollerine dair bir özgüven sahibi olabildiklerini hem de ‘annelik’ kimliğinin dışındaki diğer kimliklerini sürdürdüklerini vurgulamaktadırlar. Balaam ve arkadaşları (2015) ise, kullanıcılara psikolojik ve sosyal destek sunan uygulamaların, kadınlara sadece bireysel düzeyde değil, içerikleri aracılığıyla da bir topluluk hizmeti sağladıklarının altını çizmektedir⁵. Ek olarak, mobil uygulamaların anne ve çocuk etkileşiminin henüz anne karnındayken başlamasını da olanaklı hale getirdiğini söylemek mümkündür. Bu çerçevede Lupton (2019), hamile kadınların kendilerine bebeklerinin durumu hakkında bilgi veren mobil uygulamalar sayesinde, çocuklarıyla bağ kurabilmelerinin kolaylaştığından ve çocuklarını daha iyi tanıyarak onlara karşı bir anlayış geliştirebildiklerinden bahsetmektedir. Lupton ve Thomas (2015) ise, henüz anne karnındaki bebeği seslendiren ya da anne karnındaki bebeği üç boyutlu olarak görselleştiren uygulamaların anne ve bebek arasındaki etkileşimin başlaması ve sürdürülmesinde önemli bir rol üstlendiğinden bahsetmektedirler.

Bununla birlikte, hamile kadınlara ve annelere yönelik olarak sunulan mobil uygulamaların hem içeriklerinin hem de kullanıcı tarafından tercih edilme önceliğinin dönemsel olarak farklılık gösterdiğini ve söz konusu uygulama kullanım eğilimlerinin hamilelik öncesi, süresi ve sonrası olarak ayrıldığını da (Gül-Ünlü, 2019a; Gül-Ünlü, 2019b) eklemek gerekmektedir. Bu kapsamda, kadınların hamilelik sürecindeki mobil uygulama kullanım eğilimleri şöyle sınıflandırmak mümkündür (Dolan, 2013; Derbyshire ve Dancey, 2013; Goetz vd., 2017; Gül-Ünlü, 2019b; Hearn vd., 2014; Lupton ve Thomas, 2015; Lupton, 2019; Tomfohrde & Reinke, 2016; Virani vd., 2019):

4 Konuyla ilgili olarak, günümüzde, annelerin ihtiyaçları doğrultusunda, kadınlara doğum sonrasında psikolojik destek olabilmesi amacıyla çeşitli uygulamaların tasarlandığından da bahsetmek mümkündür. Böylelikle, doğum sonrasında araçsal bir yardıma ihtiyaç duyan kadınlara destek olunabilmesi hedeflenmektedir. Detaylı bilgi için bkzn. Prabhakar, Annu, Bharadwaj, Anup, Shivaprakash, Sujith, Liang, Xiao, Siek, Katie ve Connely, Kay (2018). “Desinging Social Support Enabling Mobile Application For New Mothers”. In Proceedings of the 12th European Alliance for Innovation (EAI) International Conference on Pervasive Computing Technologies for Healthcare-Demos, Posters, Doctoral Colloquium. 20-21 April 2018.

5 Balaam ve arkadaşları (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, kadınlara, kamusal alanlarda emzirebilecekleri yerleri bulmalarını, yorumlamalarını ve paylaşmalarını sağlayan FeedFinder uygulaması ele alınmıştır. Araştırmacılar, uygulama aracılığıyla kadınlara sadece bireysel düzeyde bir işlev sunulmasının yanı sıra aslında teknoloji aracılığıyla emziren annelere yönelik olarak bir hizmet sunulduğunu ve bunun toplumsal sağlığı koruma girişimi açısından da önemli olduğunun altını çizmektedirler.

Tablo 1: Hamile kadınların mobil uygulama kullanım eğilimlerini farklılaştıran üç dönem

Hamilelik öncesi	Hamilelik süresi	Hamilelik sonrası
Yumurtlama dönemi takibi Hamilelik hakkında sağlık bilgisi arama Gebelik testi Anne adayları için alışveriş uygulamaları	Haftalık bebek gelişim takibi Hamilelik egzersizleri Doğum sancısının sıklığını hesaplama 'Doğru' hamilelik için öneriler Hamileler için alışveriş uygulamaları	Bebek için beslenme/uyku takvimi oluşturabilme Çocuk için öğretici oyunlar Çocuğun gelişim dönemlerine özel takvim tutma ve takip Doğum sonrası egzersizleri Ebeveynler ve bebek için fotoğraf albümü oluşturma Anne ve bebek için alışveriş uygulamaları

Yukarıda yer verilen tablo incelendiğinde, kadınların hamilelik uygulamalarını kullanım önceliklerinin içinde bulunan hamilelik sürecine bağlı olarak farklılık gösterdiği görülmektedir. Buna göre, hamilelik öncesi dönemde ebeveynler tarafından yoğun olarak tercih edilen uygulamaların genellikle çocuk sahibi olma niyeti taşıyan kullanıcıya kişisel verilerini kaydederek, takip edebilme imkanı sunan uygulamalar olduğunu söylemek mümkündür. Hamilelik süresince ebeveynler tarafından yoğun olarak tercih edilen uygulamalar arasında anne karnındaki bebeğin gelişiminin takip edilerek, kaydedilebildiği ve yine bebeğin 'doğru' bakımına ilişkin çeşitli ebeveynlik tavsiyelerinin aktarıldığı mobil uygulamalar bulunmaktadır. Hamilelik sonrasında tercih edilen mobil uygulamalar incelendiğinde ise, bebeğin bakımına ilişkin beslenme/uyku/gelişim takvimlerinin tutulduğu uygulamalarla yoğun olarak karşılaşmaktadır. Ayrıca yine bu dönemde, tıpkı hamilelik süresince tercih edilen uygulamalarda olduğu gibi, kadınların annelik tavsiyesi aktarabilecekleri ya da günlük pratikleriyle ilgili öneriler alabilecekleri çeşitli uygulamalardan (egzersiz önerileri, çocuğa yönelik öğretici oyun tavsiyeleri vb.) bahsetmek mümkündür.

Mobil Uygulamaların Hitap Ettiği Ebeveynler Arasında Eşitsizlik

Ebeveynlere yönelik içerik sunan mobil uygulamalar, ebeveynlik pratiklerine ilişkin anne ve babalara çeşitli öneriler aktarmakta ve onların günlük pratikleri için işlevsel bilgiler sunmaktadır. Ancak ebeveynlere yönelik mobil uygulama içerikleri üzerine gerçekleştirilen çeşitli araştırmalar (Peyton ve Wisniewski, 2019; Thomas vd, 2018; Virani vd., 2019), söz konusu içeriklerde hitap edilen ebeveynler arasında bir eşitsizlik bulunduğunu göstermektedir. Buna göre, ebeveynlere yönelik mobil uygulamalarda anne ve babalara eş düzeyde hitap edilmemekte, öncelikli olarak annelere yönelik içeriğe yer verilerek, babalar dışarıda bırakılmaktadır. Bu bağlamda, Hammon-Rashley (2005: 69), babaların "önemli ancak annelerle eş düzeyde partnerler olarak görülmediğinden" bahsetmekte ve annelerle karşılaştırıldığında ikincil ebeveynler olarak konumlandırılan babalara mobil uygulamalarda da öncelikli ebeveynler olarak yer verilmediğini ifade etmektedir. Peyton ve Wisniewski (2019) ise, mobil uygulamalar içerisinde babaların yalıtılmışlığının kullanılan kelimelerden, kullanıcının takip etmesinin sağlandığı içerikten (anne karnındaki bebeğin gelişimi) ya da renk tercihlerinden bile anlaşılabilmesinin altını

çizmektedir. Dolayısıyla, özellikle eşlerinin hamilelik sürecinde kendilerini yalıtılmış hissettiklerini ifade eden babaların (Ives, 2014; Salzmann-Erikson ve Eriksson, 2013), mobil uygulama içeriklerinde de hitap edilen öncelikli ebeveyn olarak yer almadıklarını söylemek olanaklıdır. Bu çerçevede sadece babaların kullanımı için hazırlanmış uygulamaların oldukça az olduğu (Mr Dad on Pregnancy, for Men with Pregnant Women, DadTime, Milkman vb.), ebeveynlere yönelik mobil uygulamalarda doğrudan babalara seslenen içeriğin ise, babaların ikincil ebeveyn konumunu destekler bir biçimde, belirli amaçlara yönelik olarak (doğum zamanı hastaneye giderken neler götürüleceğinin listesi gibi) hazırlandığı görülmektedir (Peyton ve Wisniewski, 2019).

Dijital ortamın kadınlara olduğu gibi, erkeklere de üstlendikleri ebeveynlik rolü hakkında bilgi alabilmeleri ve kendi deneyimlerini diğerleriyle paylaşabilmeleri için önemli fırsatlar sunduğu (Thomas vd., 2018) düşünüldüğünde, mobil uygulama içeriklerinde babaların dışarıda bırakılmasının onların bu söz konusu dijital ebeveynlik aracından yeterince faydalanamayacakları anlamına geldiğini söylemek mümkündür. Konuyla ilgili olarak, Virani ve arkadaşları (2019), babaların da aile temelli bakımın bir parçası olarak görülmesi gerektiğinden bahsetmekte ve mobil uygulama içeriklerinin babalara hitap edilecek bir biçimde oluşturulmasının oldukça önem taşıdığına altını çizmektedirler. Buna ek olarak, tıpkı mobil uygulamaların anne-çocuk etkileşimini arttırdığı ve birbirleriyle bağ kurmalarını kolaylaştırdığı gibi (Lupton, 2019), doğrudan babalara yönelik içerik sunan mobil uygulamalar aracılığıyla da babaların çocuklarıyla bağ kurabileceği ve çocuklarının nasıl bakılıp gözetileceği hakkında bilgi edinebileceklerini söylemek mümkündür (Thomas vd., 2017). Ayrıca babaların da bu yeni deneyimledikleri ebeveynlik sürecinde bilgiye ihtiyaç duyduklarını ve kendilerine sunulan içeriğin bu bilgi ihtiyacını gideremeyecek düzeyde olduğunu da ifade etmek gerekmektedir. Konuyla ilgili olarak Thomas ve arkadaşları (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonuçları, babaların teknolojik adaptasyonu ile birlikte, eşlerinin hamileliğiyle başlayan ebeveynlik süreçlerinde daha destekleyici partnerler olabileceklerini göstermektedir.

Mobil uygulamaların öncelikli olarak annelere hitap ediyor olması, kadınlar için de yeni bir eşitsizlik durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda Ives (2014: 1013), kadınların “*hamilelik ve çocuk yetiştirme üzerinde doğal bir otorite*” olarak kabul edildiklerinden bahsetmektedir. Benzer biçimde Lupton (2019) ise, mobil uygulama içeriklerinin öncelikli olarak annelere hitap edecek biçimde tasarlanmasının, kadınların bebek ve çocuk bakımı için daha aktif ve ilgili olarak görülmesinden kaynaklandığını belirtmektedir. Ayrıca araştırmacı, hamilelikle başlayan süreç içerisinde, bebeğin günlük gelişiminden bebeğe ne isim koyulacağına, bebeğin kalp atışlarının takip edilmesinden hangi dönemlerde hangi sağlık testlerinin yaptırılacağına kadar çok sayıda içerik sunan uygulamanın kadınların hamilelik öncesi, süresi ve sonrasındaki tüm süreci takip edebilecekleri şekilde sunulduğunu da vurgulamaktadır. Bu bakımdan, erkeklerin aksine, kadınlara çok sayıda mobil uygulama aracılığıyla bütün bir hamilelik sürecini dijital ortam üzerinden takip edebilme imkanının sunulduğunu ve dolayısıyla mobil uygulama kullanımına daha çok dahil edildiklerini de belirtmek yanlış olmayacaktır⁶.

6 Ebeveynlere sunulan mobil uygulamaları ele alan çok sayıda çalışmanın (Derbyshire ve Dancey, 2013; Hearn vd., 2013; Kraschewski vd., 2014; Lupton, 2016a; Lupton ve Pedersen, 2016; Rodger vd., 2013), uygulama kullanıcılarını yüksek oranda annelerin oluşturduğunu ortaya koyduğu görülmektedir.

Bu perspektif üzerinden dijital annelerin mobil uygulama kullanımını ele alan sınırlı sayıdaki araştırmanın (Barassi, 2017; Lupton 2019; Lupton 2016b; Lupton ve Thomas, 2015; Thomas ve Lupton, 2016), bebeğin sağlık durumunun ve gelişiminin takip edilmesi sürecinde kadınların mobil uygulama kullanımının *iyi anneliğin bir gerekliliği olarak* değerlendirildiğini ve *iyi anneliğe* verilen değeri ve bu yöndeki beklentileri pekiştirici bir içeriğe sahip olduğunu ortaya koyduğu görülmektedir. Dolayısıyla, annelerin bebeklerinin gelişimini ve görünümünü anlık olarak izleyebilmelerini sağlayan uygulamaların kadınların hamilelik ve başarılı annelik performansını üretebilmeleri için uygun birer araca dönüştüklerini söylemek mümkündür⁷ (Litter, 2013; Longhurst, 2000; Neiterman, 2012). Bu nedenle, aslında ebeveynlik uygulamaların anne ve babalara toplumsal cinsiyet rollerine uygun içerikler sunduğu ifade edilebilir. Çünkü mobil uygulamalarda, diğer tüm medya mecralarında yer alan içerik gibi, toplumsal yapı tarafından paylaşılan inanış, norm ve değerler kullanıldığı ve yeniden üretildiği bir sosyo-kültürel bir içerik bulunmaktadır (Lupton, 2014; 2015; Lupton ve Jutel, 2015). Bu bakımdan, mobil uygulamalarda yer verilen içeriğin de, anne ve babanın ne yapması ya da ne yapmaması gerektiğine ilişkin toplumsal yapıda var olan değerleri yansıtacak bir biçimde kurgulandığını söylemek olanaklıdır.

Ebeveynlere yönelik mobil uygulamalarda toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan bir başka eşitsizlik nedeninin de temsil sorunu olduğu görülmektedir. Söz konusu uygulama içeriklerinde erkekler yeterince temsil bulamazken, kadınlar toplumsal cinsiyet rollerine uygun bir biçimde tasvir edilmekte ve kullanıcıya sunulmaktadır. Bu bağlamda, Thomas ve Lupton (2016), mobil uygulamalarda yer verilen kadının hem benimsediği annelik rolünün hem de temsil edilen fiziksel görünümünün toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını yansıtacak bir biçimde yapılandırıldığı ve sunulduğundan bahsetmektedir. Ayrıca araştırmacılar, ebeveynlere sunulan mobil uygulama içeriklerinin toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda oluşturulmasının babaları çocuk bakım sürecinin dışarısında konumlandığı ve aile içerisindeki çeşitliliği de yansıtmadığını altını çizmektedir. Mobil uygulamalarda babalara yönelik içeriğe en az anneler kadar yer verilmesi ise, söz konusu mecralarda erkeklerin daha fazla temsil bulabilmesi açısından önem taşımaktadır. Ancak bu durumda mobil uygulamalarda hangi babaların daha fazla temsil bulacağı da ayrı bir tartışma konusudur. Bu çerçevede Thomas ve arkadaşları (2017), mobil uygulamalarda en yüksek oranda temsil bulacak babaların genç, orta sınıf ve heteroseksüel bir görünüme sahip olan bir hegemonik erkek(lik) temsili biçiminde sunulacağından, bu özelliklere sahip olmayan erkeklerin ise yeterince görünür olamayacağından bahsetmektedir.

7 Bununla birlikte, mobil uygulamalar her ne kadar makbul annelik performansının sergilenebilmesi için uygun araçlar olarak değerlendirilseler de, kadınların söz konusu mobil uygulama içerikleri arasından hangisi ya da hangilerini tercih edecekleri ve kendileri için bir performans alanına dönüştürecekleri benimsedikleri ve deneyimledikleri annelik modeline bağlı olarak farklılaşabilmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Gül-Ünlü, Derya (2019a). "Evaluation of Digital Usage of Women through Motherhood Models as a Cultural Ideology". Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, 31(2): 137-167.

Mobil Uygulama Kullanımı ve Mahremiyet Sorunsalı

Dijital ebeveynler günlük ihtiyaçlarına ilişkin bilgi almak amacıyla mobil uygulamalardan yararlanmakta ve söz konusu uygulamalara kişisel bilgilerini girerek, kullanım pratikleri doğrultusunda özelleştirmektedirler. Ancak kullanıcının kişisel bilgilerini girmesiyle özelleştirdiği uygulamalarda yer alan verilerinin ne derece korunabildiği önemli bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü akıllı telefonuna mobil uygulamaları indirmesi aracılığıyla ulaşılan kullanıcının, cinsiyeti, sosyo-demografik konumu gibi kişisel bilgilerinin, ona bir reklam hedefi olarak erişilmesi amacıyla da kullanıldığı görülmektedir. Bu odak noktasından hareketle gerçekleştirilen araştırmalar (Huckvale vd., 2015; Martinez-Perez, 2014), kullanıcılar tarafından uygulamalara kaydedilen oldukça kişisel içerikler aracılığıyla, bireylerin uygulama geliştiriciler tarafından bilgileri üçüncü taraflarla paylaşılarak para kazanılabilecek önelere dönüştüklerini ortaya koymaktadır.

Mobil uygulama kullanıcılarının kişisel bilgilerinin kullanımına dair izne, çoğunlukla akıllı telefona indirilen uygulamanın kullanım koşullarının onaylanmasıyla erişilmektedir. Benzer bir durumun doğrudan ebeveynlere yönelik uygulamalar için de geçerli olduğu görülmektedir (Lupton vd., 2016; Scott vd., 2015). Ancak her ne kadar kullanıcı uygulamayı indirdiğinde kendisinden kişisel bilgilerine erişilebilmesi için izin istense de söz konusu bilgilerin mobil uygulama kullanımı için gerekli olduğunu söylemek mümkün değildir (Seneviratne vd., 2014). Diğer yandan, mobil uygulamalara ebeveynler tarafından girilen çocukla ilgili bilgilerin de, çocuğun yaşının oldukça küçük olması dolayısıyla kendisine sorulmadan paylaşılmasının önemli bir mahremiyet sorunsalına işaret ettiğini de belirtmek gerekmektedir. Çünkü çocuğun doğumundan önce başlayarak ergenliğine kadar geçen zaman içerisinde ebeveynleri tarafından çocuk hakkında mobil uygulamalara girilen her türlü bilgi (çocuğun fiziksel gelişimi, aldığı eğitim vb.) çocuğa dair kişisel bilgilerin bir data olarak dolaşıma sokulmasına neden olmaktadır (Gard ve Lupton, 2017; Lupton ve Williamson, 2017). Konuyla ilgili olarak Lupton (2019), hamilelik uygulamalarını kullanan kadınların, hem kendilerinin hem de bebeklerinin bedenine dair kişisel bilgilerini (yumurtlama tarihi, bebeğin hangi testlerinin yapıldığı vb. gibi) istekli bir biçimde uygulamalara kaydederek, verileştirdiklerinin altını çizmektedir. Dolayısıyla, mobil uygulamalar her ne kadar kullanıcıya bir çoklu-işlev sunsa da, ebeveynlik uygulamalarının kullanımı sürecinde dijital ortama aktarılan kişisel verilerin sonrasında kullanıcıya yönelik hangi amaçlarla kullanılacağına önemli bir sorunsala işaret ettiğini söylemek mümkündür.

Sonuç

Günümüzde anne ve babalar, günlük ebeveynlik pratikleri doğrultusunda dijital ortamın kendilerine sunduğu olanaklardan yararlanarak, ebeveynlik rolleri hakkında bilgi edinebilmekte, kişisel ebeveynlik modellerini diğerlerine aktarabilmekte ve hem birbirleriyle hem de çocuklarıyla olan etkileşimlerini dijital ortam aracılığıyla yürütebilmektedirler. Söz konusu dijital ortamlar arasında ise, mobil uygulamalar, en yeni ve işlevsel kullanımına sahip olmaları bakımından diğerlerinden ayrılmaktadır.

Mobil uygulamaların anında, çevrimdışı, ücretsiz olarak kullanılabilmesi ve doğrudan ebeveynlere yönelik içeriği sayesinde, anne ve babalar deneyimledikleri ebeveynlik süreci hakkında kendileri için özelleştirilmiş olarak sunulan bilgiye erişebilmekte ve günlük pratiklerine ilişkin ihtiyaçlarını giderebilmektedirler. Ayrıca bireylerin günlük ebeveynlik pratiklerini kolaylaştırılabilmesi onlara psikolojik ve sosyal destek de sağlamakta, özellikle yeni ebeveyn olmuş bireylerin içinde buldukları bu yeni sürece adapte olmalarını olanaklı hale getirmektedir. Bu perspektiften yola çıkılarak ebeveynlerin mobil uygulama kullanım pratiklerini ele alan bu çalışmanın, mevcut literatür ve çeşitli mobil uygulama örnekleri üzerinden gerçekleştirilen literatür taraması aracılığıyla, dijital ebeveynlerin mobil uygulama kullanım pratiklerini incelemesi ve ebeveynlerin mobil uygulama kullanımlarına ilişkin güncel tartışmaları sınıflandırması hedeflenmiştir. Buna göre, mobil uygulamaların dijital ebeveynler tarafından günlük ebeveynlik pratikleri için aktif olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte; ebeveynler arasındaki sosyo-ekonomik nedenlerden kaynaklı farklılaşmanın azaldığı, sağlık bilgisinin dijital yollardan aranabildiği, anne/baba ve anne/baba-çocuk etkileşiminin güçlendiği, ebeveynlerin kişisel annelik-babalık anlatısını aktarma ve gözlemlene olanağına sahip olduğu, ebeveynlerin günlük ya da haftalık pratiklerini özelleştirerek, takip edebilme imkanını elde ettiği görülmektedir.

Bununla birlikte, çalışma içerisinde, ebeveynlerin mobil uygulamaları kullanım önceliklerinin ve mobil uygulamalarda kullanıcıya aktarılan içeriğin de yeni bir çalışma alanı olarak ortaya çıktığı ve bu söz konusu çalışma alanında gerçekleştirilen araştırmaların üç temel başlık altında toplandığı sonucu ile karşılaşılmıştır. Söz konusu araştırma alanlarından ilkinin hamilelik döneminde kullanılmak üzere ebeveynlere sunulan hamilelik uygulamaları ve bu uygulamalara yönelik kullanıcı eğilimlerine odaklandığından bahsetmek mümkündür. Buna göre, hamilelik uygulamaları, hamileler ve ilk kez anne olmuş kadınlar tarafından yoğun olarak kullanılmakta ve tercih edilen mobil uygulama içerikleri, içinde bulunan hamilelik dönemine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Ayrıca kadınların bu dönemde yararlandıkları mobil uygulamaları işlevsel bir araç olmanın yanı sıra, kendileri için bir psikolojik ve sosyal destek sunan mecralar olarak da değerlendirdiklerini söylemek olanaklıdır. Çalışma içerisinde karşılaşılan bir diğer araştırma alanının ise, mobil uygulamaların öncelikli olarak hitap ettiği ebeveynler arasındaki eşitsizliğe odaklandığı ve toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak yapılandırılan mobil uygulama içeriklerini sorguladığı görülmektedir. Buna göre, mobil uygulama içerikleri öncelikli olarak annelere hitap etmekte ve babalar ikincil ebeveynler olarak konumlandırılmaktadır. Söz konusu içeriklerin tartışmaya açılması, tüm diğer medya metinlerinde olduğu gibi, mobil uygulamalarda kullanılan metinlerin de deşifre edilebilmesi açısından önem taşımaktadır. Ebeveynlerin mobil uygulamaları kullanım pratiklerine odaklanan son çalışma alanının ise, mobil uygulamalara girilen kişisel bilgilerin ne kadar korunabildiği bağlamında mahremiyet sorunsalına odaklandığı görülmektedir. Buna göre, bireyin, kişisel bilgilerine erişim için söz konusu uygulamaya izni vermesiyle birlikte, hem kendisi hem de küçük yaşta ki çocuğuyla ilgili veriler dolaşıma sokulmakta ve bu durum kullanıcı mahremiyetinin nasıl korunabileceğine ilişkin bir tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Özetle, anne ve babaların ebeveynlik pratiklerini yürütmelerinde mobil uygulamaların oldukça önemli işlevler sunduğunu yadsımak mümkün değildir. Ancak, söz konusu uygulama içeriklerinin nasıl yapılandırıldığına

ve dijital ortama kaydedilen kişisel bilgilerin sonrasında nasıl kullanıldığının üzerine düşünülmesi önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynaklar

Asidou, Ifeyinwa, Waters, Catherine, Dailey, Dawn, Lee, Kathryn ve Lyndon, Audrey, (2015). “Breastfeeding and Use of Social Media Among First-Time African American Mothers”, *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 44(2), s.268-278.

Balaam, Madeline, Comber, Rob, Jenkins, Ed, Sutton, Selina ve Garbett, Andrew, (2015). “FeedFinder: A Location-Mapping Mobile Application for Breastfeeding Women”, In *Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems*, s.1709-1718.

Barassi, Veronica, (2017). “BabyVeillance?: Expecting Parents, Online Surveillance and the Cultural Specificity of Pregnancy Apps”, *Social Media + Society*, 3(2), s.1-10.

Bhandari, Upasna, Neben, Tillmann, Chang, Klarissa ve Chung, Yong, (2017). “Effects of Interface Design Factors on Affective Responses and Quality Evaluations in Mobile Applications”, *Computers in Human Behavior*, 72, s.525-534.

Brownlie, Julie ve Spandler, Helen, (2018). “Materialities of Mundane Care and the Art of Holding One’s Own”, *Sociology of Health & Illness*, 40(2), s.256-269.

Burton-Jeangros, Claudine, (2011). “Surveillance of Risks in Everyday Life: The Agency of Pregnant Women and Its Limitations”, *Social Theory & Health*, 9(4), s.419-436.

Buse, Christina, Martin, Daryl ve Nettleton, Sarah, (2018). “Conceptualising ‘Materialities of Care’: Making Visible Mundane Material Culture in Health and Social Care Contexts”. *Sociology of Health & Illness*, 40(2), s.243-255.

Czeskis, Alexei, Dermendjieva, Ivayla, Yapit, Hussein, Borning, Alan, Friedman, Batya, Gill, Brian ve Kohno, Tadayoshi, (2010). “Parenting from the Pocket: Value Tensions and Technical Directions for Secure and Private Parent-Teen Mobile Safety”, In *Proceedings of Symposium on Usable Privacy and Security (SOUPS)*, 14-16 July 2010.

Derbyshire, Emma ve Dancey, Darren, (2013). “Smartphone Medical Applications for Women’s Health: What is the Evidence-Base and Feedback?”, *International Journal of Telemedicine and Applications*, <http://dx.doi.org/10.1155/2013/782074>

Dolan, Brian, (2013). “Report Finds Pregnancy Apps More Popular Than Fitness Apps. Mobile Health News”, 17.10.2018 tarihinde alındı: goo.gl/jAZXVc

Doty, Jennifer ve Dworkin, Jodi, (2014). “Online Social Support for Parents: A Critical Review”, *Marriage & Family Review*, 50(2), s.174-198.

Gard, Michael ve Lupton, Deborah, (2017). “Digital Health Goes to School: Implications of Digitising Children’s Bodies”, (Eds. Emmeline Taylor & Tonya Rooney), *Surveillance Futures: Social and Ethical Implications of New Technologies for Children and Young People*, s.36-49, London: Routledge.

Gibson, Lorna ve Hanson, Vicki L., (2013). “Digital Motherhood: How Does Technology Help New Mothers?”, In *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, s.313-322.

Goetz, Maren, Muller, Mitho, Matthies, Lina Maria, Hansen, Jenny, Doster, Anne, Szabo, Akos, Pauluschke-Fröhlich, Jan, Abele, Harold, Sohn, Christof, Wallwiener, Markus ve Wallwiener, Stephanie, (2017). “Perceptions of Patient Engagement Applications During Pregnancy: A qualitative Assessment of the Patient’s Perspective”, *JMIR mHealth and uHealth*, 5(5): doi:10.2196/mhealth.7040

Gül-Ünlü, Derya, (2019a). “Evaluation of Digital Usage of Women through Motherhood Models as a Cultural Ideology”, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 31(2), s.137-167.

Gül-Ünlü, Derya, (2019b). “Dijital Anneler Mobil Uygulamaları Neden Kullanır?: Annelerin Mobil Uygulamaları Kullanım Önceliklerinin Sınıflandırılması”, *6. Uluslararası İletişim Günleri*, İstanbul, 2-3 Mayıs 2019.

Hammond-Rashley, Lisa, (2005). “Work It Out With Your Wife: Gendered Expectations and Parenting Rhetoric Online”, *NWSA Journal*, 17, s.58-92.

Hearn, Lydia, Miller, Margaret ve Lester, Leanne, (2014). “Reading Perinatal Women Online: The Healthy You, Healthy Baby Website and App”, *Journal of Obesity*, <https://bit.ly/2WmgqYf>

Huckvale, Kit, Prieto, Jose, Tilney, Myna, Benghozi, Pierre-Jean ve Car, Josip, (2015). “Unaddressed Privacy Risks in Accredited Health and Wellness Apps: A Cross-Sectional Systematic Assessment”, *BMC Medicine*, 13(1), s.214.

Ives, Jonathan, (2014). “Men, Maternity and Moral Residue: Negotating the Moral Demands of the Transition to First Time Fatherhood”, *Sociology of Health and Illness*, 36(7), s.1003-1019.

Kraschnewski, Jennifer, Chuang, Chuang, Poole, Erika, Peyton, Tamara, Blubaugh, Ian, Pauli, Jaimey, Feher, Alyssa ve Reddy, Madhu, (2014). “Paging “Dr. Google”: Does Technology Fill the Gap Created by the Prenatal Care Visit Structure? Qualitative Focus Group Study with Pregnant Women”, *Journal of Medical Internet Research*, 16(6), s.e147.

Lagan, Brieger, Sinclair, Marlene ve Kernohan, George, (2010). “Internet Use in Pregnancy Informs Women’s Decision Making: a Web-Based Survey”, *Birth*, 37(2), s.106-115.

Lim, Sum S., (2016). “Through the Tablet Glass: Transcendent Parenting in an Era of Mobile Media and Cloud Computing”, *Journal of Children and Media*, 10(1), s.21-29.

Lim, Sun S., (2018). Transcendent Parenting in Digitally Connected Families: When the Technological Meets the Social, (Eds. Giovanna Mascheroni, Cristina Ponte & Ana Jorge), *Digital Parenting. The Challenges for Families in the Digital Age*, s.31-39, Göteborg: Nordicom.

Litter, Jo, (2013). “The Rise of the ‘Yummy Mummy’: Popular Conservatism and the NEoliberal MATernal in Contemporary British Culture”, *Communication, Culture & Critique*, 6(2), s.227-243.

Livingstone, Sonia ve Helsper, Ellen J. (2008). “Parental Mediation of Children’s Internet Use”. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4): 581-599.

Livingstone, Sonia, Mascheroni, Giovanna, Dreier, Michael, Chaudron, Stephane ve Lagae Kaat (2015). *How Parents of Young Children Manage Digital Devices at Home: The Role of Income, Education and Parental Style*. London: EU Kids Online.

Lupton, Deborah, (2012). “Precious Cargo’: Foetal Subjects, Risk and Reproductive Citizenship”, *Critical Public Health*, 22(3), s.329-340.

Lupton, Deborah, (2016a). “The Use and Value of Digital Media for Information about Pregnancy and Early Motherhood: A Focus Group Study”, *BMC Pregnancy and Childbirth*, 16, s.171-181.

Lupton, Deborah, (2016b). “‘Mastering Your Fertility’: The Digitised Reproductive Citizen”, (Eds. Anthony McCosker, Sonja Vivienne & Amelia Johns), *Negotiating Digital Citizenship: Control, Contest and Culture*, London: Rowman & Littlefield.

Lupton, Deborah, (2019). “Caring Dataveillance: Women’s Use of Apps to Monitor Pregnancy and Children”, (Eds. Leila Green, Donell Holloway, Kylie Stevenson, Leslie Haddon & Tama Leaver), *The Routledge Companion to Digital Media and Children*, Abingdon-on-Thames: Routledge.

Lupton, Deborah, (2014). “Critical Perspectives on Digital Health Technologies”, *Sociology Compass*, 8(12), s.1344-1359.

Lupton, Deborah, (2015). “Quantified Sex: A Critical Analysis of Sexual and Reproductive Self-Tracking Using Apps”, *Culture, Health & Sexuality*, 17(4), s.440-453.

Lupton, Deborah ve Jutel, Annemarie, (2015). “It’s Like Having a Physician in Your Pocket!’ A Critical Analysis of Self-Diagnosis Smartphone Apps”, *Social Science & Medicine*, 133, s.128-135.

Lupton, Deborah ve Pedersen, Sarah, (2016). “An Australian Survey of Women’s Use of Pregnancy and Parenting Apps”, *Women and Birth*, 29(4), s.368-375.

Lupton, Deborah, Pedersen, Sarah ve Thomas, Gareth, (2016). “Parenting and Digital Media: From the Early Web to Contemporary Digital Society”, *Sociology Compass*, 10(8), s.730-743.

Lupton, Deborah ve Thomas, Gareth M., (2015). "Playing Pregnancy: The Ludification and Gamification of Expectant Motherhood in Smartphone Apps", *M/C Journal*, 18(5), s.1-3.

Lupton, Deborah ve Williamson, Ben, (2017). "The Datafied Child: The Dataveillance of Children and Implications for Their Rights", *New Media & Society*, 19(5), s.780-794.

Martinez-Perez, Borja, Torre-Diez, Isabel ve Lopez-Coronado, Miguel, (2014). "Privacy and Security in Mobile Health Apps: A Review and Recommendations", *Journal of Medical Systems*, 39(1), s.181.

Mindell, Jodi, Leichman, Erin, Composto, Jordana, Lee, Christina, Bhullar, Bula ve Walters, Russel, (2016). "Development of Infant and Toddler Sleep Patterns: Real-World Data From a Mobile Application", *Journal of Sleep Research*, 25(5), s.508-516.

Neiterman, Elena, (2012). "Doing Pregnancy: Pregnant Embodiment as Performance", *Women's Studies International Forum*, 35(5), s.372-383.

O'Higgins, Amy, Murphy, Olivia C., Egan, Aileen, Mullaney, Laura, Sheehan, S. ve Turner, Micheal, (2014). "The Use of Digital Media by Women Using the Maternity Services in a Developed Country", *Irish Medical Journal*, 108(10), s.313-315.

Pehora, Carolyne, Gajaria, Nisha, Stoute, Melyssa, Fracassa, Sonia, Serebale-O'Sullivan, Refilwe ve Matava, Clyde, (2015). "Are Parents Getting It Right?: A Survey of Parents' Internet Use for Children's Health Care Information", *Interactive Journal of Medical Research*, 4(2), doi:10.2196/ijmr.3790

Peyton, Tamara ve Wisniewski, Pamela, (2019). "Improving a Design Space: Pregnancy as Collaborative Information and Social Support Ecology", In *Proceedings of Future of Information and Communication Conference*, s.505-525.

Peyton, Tamara, Poole, Erika, Reddy, Madhu, Kraschnewski, Jennifer ve Chuang, Cynthia, (2014). "Every Pregnancy is Different: Designing mHealth fir the Pregnancy Ecology", In *Proceedings of the 2014 Conference on Designing Interactive Systems*, s.577-586.

Prabhakar, Annu, Bharadwaj, Anup, Shivaprakash, Sujith, Liang, Xiao, Siek, Katie ve Connely, Kay, (2018). "Desinging Social Support Enabling Mobile Application For New Mothers", In *Proceedings of the 12th European Alliance for Innovation (EAI) International Conference on Pervasive Computing Technologies for Healthcare-Demos, Posters, Doctoral Colloquium*. 20-21 April 2018.

Roger, D., Skuse, A., Wilmore, M., Dalton, J., Flabouris, M. ve Clifton, V.L., (2013). "Pregnant Women's Use of Information and Communications Technologies to Access Pregnancy-Related Health Information in South Australia", *Australian Journal of Primary Health*, 19(4), s.308-312.

Salzmann-Eriksson, Martin ve Eriksson, Henrik, (2013). "Fathers Sharing About Early Parental Support in Health-Care-Virtual Discussions on an Internet Forum", *Health & Social Care in the Community*, 21(4), s.381-390.

Scott, Karen, Gome, Gastao, Richards, Deborah ve Caldwell, Patrina, (2015). “How Trustworthy are Apps for Maternal and Child Health?”, *Health and Technology*, 4(4), s.329-336.

Seneviratne, Surranga, Senevirante, Aruna, Mohapatra, Prasant ve Mahati, Anirban, (2014). “Your Installed Apps Reveal Your Gender and More!”, *Mobile Computing and Communications Review*, 18(3), s.55-61.

Thomas, Gareth M. ve Lupton, Deborah, (2016). “Threats and Thrills: Pregnancy Apps, Risk and Consumption”, *Health, Risk & Society*, 17(7-8), s.495-509.

Thomas, Gareth M., Lupton, Deborah ve Pedersen, Sarah, (2018). “‘The Appy for a Happy Pappy’: Expectant Fatherhood and Pregnancy Apps”, *Journal of Gender Studies*, 27(7), s.759-770.

Tomfohrde, Olivia ve Reinke, Jennifer, (2016). “Breastfeeding Mothers’ Use of Technology While Breastfeeding”, *Computers in Human Behavior*, 64, s.556-561.

Valcke, Martin, Bonte, Sarah M., De Wever, Bram ve Rots, Isabel (2010). “Internet Parenting Styles and the Impact on Internet Use of Primary School Children”. *Computer & Education*, 55(2): 454-464.

Virani, Anila, Duffet-Leger, Linda ve Letourneau, Nicole, (2019). “Parenting Apps Review: In Search of Good Quality Apps”, *mHealth*, 5(44), s.1-15.

Zhao, Jing, Freeman, Becky ve Li, Mu, (2017). “How Do Infant Feeding Apps in China Measure Up?: A Content Quality Assessment”, *JMIR mHealth and uHealth*, 5(12), s.e186.